

J. V. FOIX, *Tocant a mà...* (Edició i estudi de Joan R. VENY-MESQUIDA). Barcelona, Edicions 62, 1993 (Col·lecció «Textual», núm. 5). 252 ps.

El llibre de prosas poètiques que, coincidint amb el centenari del naixement del poeta, acaba d'aparèixer en edició filològica a la col·lecció «Textual», és l'últim dels reculls que Foix va incorporar, amb la supressió d'algunes prosas, al *Diari 1918*. La gestació de *Tocant a mà...* comparteix, de fet, la mateixa característica de fragmentarietat i de dispersió dels volums anteriors: un bon grapat de textos, abans de ser aplegats i ordenats en volum el 1972, havien estat lliurats autònomament a revistes o obres col·lectives, per bé que no tots van ser publicats abans de l'aparició del llibre. El desplaçament d'aquests textos, encara que va tenir lloc a una distància relativament breu de temps, va donar ocasió a l'autor d'intervenir alguns cops per introduir-hi canvis, en algun cas molt significatius, com ara el títol de la prosa que dona el nom al llibre. Aquesta prosa, que, com destaca Joan R. Veny-Mesquida, es pot considerar «paradigmàtica de l'obra de Foix», havia estat inclosa dins el volum d'homenatge «In memoriam Carles Riba» amb el títol originari de *La Paret*, terme que remarcava, a través d'un motiu molt recurrent en l'obra foixana, la presència d'un límit entre el real i l'irreal, o, més dit, entre la realitat minsa i circumscrita dels homes i la realitat autèntica, profunda, prodigiosa i encisadora, però inabastable, situada més enllà de la paret. La variant *Tocant a mà*, menys definitòria i més suggestiva, tot recollint la frase el·líptica que tanca la prosa, centra l'interès ja no en el límit entre aquests dos àmbits, sinó que destaca la situació de l'home respecte a aquest «infinít curullat de prodigis i de miracles latents», és a dir, ens adverteix no tan sols de la presència, sinó també de la proximitat d'aquest món inquietant i insòlit, indefugiblement a prop, a un pam del nas.

L'exemple que acabo de comentar és tan sols una de les múltiples variants d'aquests textos, però d'alguna manera vol donar raó de l'alegria i la satisfacció amb què cal rebre aquesta edició crítico-genètica, curada amb perícia i escrúpol per Joan R. Veny-Mesquida. He esmentat l'existència de variants d'autor disperses en publicacions anteriors a la primera edició del llibre i aquí recollides en apartat; cal subratllar, però, que el principal valor d'aquesta edició és el d'haver-nos deixat entrar per primera vegada en el laboratori poètic de Foix, ja que l'aparat de variants deixa constància de totes les redaccions inèdites dels poemes, que es conserven a l'Arxiu Foix en dues carpetes de mecano-

grafiat. Es pot afirmar que ens trobem en presència d'un nombre conspicu d'inèdits que testimonien la successió d'estadis diferents de formació; tant de les proses –totes presenten almenys una primera redacció i algunes en poden arribar a tenir fins a sis de diferents– com del mateix llibre –als índexs continguts dins les dues carpetes de l'Arxiu Foix consten dues ordenacions de les unitats poètiques diferents de la definitiva coneguda pel lector.

La claredat i l'exhaustivitat de l'aparat no ens fan enyorar en cap cas els originals, que queden reconstruïbles amb relativa facilitat, i ens permeten de resseguir en el seu ordre cronològic les estratificacions de les proses, que presenten variants sobretot pel que fa al lèxic i l'adjectivació, a més de la puntuació i dels recursos tipogràfics. En algun cas esporàdic les correccions que Foix solia introduir a mà damunt dels mecanografiats revelen un procés més complex de gestació del text, el qual queda al final reconstruït, com en un mosaic en què redistribuïssim les peces. L'exemple més interessant en aquest sentit és el fragment de la prosa *Trenca el mirall i sabràs com ets*, en el qual el narrador, gràcies a un esforç col·lectiu de memòria, ofereix a l'atenció i a la reflexió del lector el text d'una de les sorprenents pancartes que un singular ermità li havia ensenyat. El procediment de creació d'aquest text, que aplega un seguit d'afirmacions, ordres, prohibicions, constatacions, és emblemàtic en la mesura que porta a les extremes conseqüències la tècnica del fragment com a material poètic que Foix plasma i ordena a semblança dels maons d'un edifici.

Aquesta edició de Joan R. Veny-Mesquida, que obre –almenys així s'espera– una feina de reconstrucció filològica de l'obra d'un dels poetes més importants del segle XX, assoleix perfectament els objectius d'una edició crítico-genètica: fixa el text crític de *Tocant a mà...* i en recull en un apartat a peu de pàgina totes les variants, editades i inèdites, conservades pels testimonis. Quant a la fixació del text, el curador parteix del text de la primera edició, ja que, pel que puc imaginar i deduir, considera que posteriorment, i prescindint de les antologies, l'autor ja no intervingrà directament en aquest text. Em sembla del tot legítima aquesta opció, però s'hi troba a faltar una argumentació més explícita sobre la preferència d'aquesta edició a desgrat de les posteriors. Pel que fa a l'aparat de variants, per molts aspectes impecable com abans deia, crec

que hauria calgut separar de les variants d'autor els errors tipogràfics o bé les variants no atribuïdes a l'autor, així com també —i, és clar, per motius diferents— haurien pogut consignar-se en lloc separat de l'aparat genètic els retocs que l'autor va introduir en edicions posteriors al text base.

Més enllà de l'edició filològica, el llibre ens ofereix dos instruments més d'aproximació a l'obra: un conjunt de notes que aclareixen moltes de les referències a indrets i persones al·ludits en els textos, referències que, com sol passar a les obres de Foix, es basen sovint en la seva pròpia realitat històrica i vivencial; i un estudi crític que, situant-se en la línia d'interpretació de Pere Gimferrer, es proposa d'aïllar i agrupar diversos recursos estructurals, estilístics i lingüístics que presenten les proses. L'anàlisi d'aquestes és tractada des de la perspectiva narratològica: estructura de les unitats poètiques, punt de vista, narrador i personatges, temps i espai. La justificació del mètode aplicat rau en un tret molt important de l'estètica foixana que la literatura crítica (Arthur Terry, Gabriel Ferrater, Giuseppe Sanso-

ne, Carles Miralles) ha assenyalat i que es va convertir en objecte de discurs en alguns textos programàtics del mateix Foix (em refereixo sobretot a *Mots i maons, o a cascú el seu*), és a dir, la importància de l'ordre i de les íntimes raons geomètriques del text poètic. La lectura dels llibres de prosa poètica de Foix és, en paraules de Joan R. Veny-Mesquida, «també l'aventura de la percepció, a mesura que es va avançant en la lectura de l'obra, d'un ordre, d'un ritme intern que el mateix text ens va imposant i que a poc a poc, a mesura que percebem aquestes lleis interiors, va fent disminuir el factor sorpresa. Es tracta, aleshores, del reconeixement, a la ratlla del subconscient, dels mecanismes que fan possible la creació d'un món com el que Foix intenta de mostrar-nos». L'estudi útil i seriós que acompanya aquesta edició té com a objectiu la recerca d'aquests mecanismes. Una recerca, és clar, ja no pas al nivell subconscient del lector intuïtiu, sinó al d'una ponderada exploració crítica.

GABRIELLA GAVAGNIN

Terenci MOIX, *El sexe dels àngels*, Barcelona, Editorial Planeta, 1992. 552 ps.

Des de fa un quant temps els consumidors de productes culturals, especialment literaris, hem de suportar tota mena d'agressions —directes i indirectes—, que comencen a posar en perill la nostra supervivència com a lectors; és a dir, com a persones que reconeixen, busquen i dominen —amb major grau o menor, amb menys encert o amb més encert— unes certes convencions universals fixades per la tradició literària i sancionades per la pràctica —regular o esporàdica— de la lectura. És per això que quan surt al mercat una obra, premiada per unanimitat i avalada per un escriptor que aspira, diuen, als llorers nòrdics, hom creu que no tot s'ha perdut i corre a contribuir, indirectament i a contracor —jo no traspasso la Diagonal—, a un dels negocis editorials més ben muntats dels últims darrers anys, amb la confiança que el remordiment d'una semblant traïdoria es dissiparà amb la lectura d'una novel·la —no en va el gènere ha estat comparat amb la morfina.

Ja amb el llibre a les mans, la portada dona arguments per fer callar la veu de la consciència: el que tinc a les mans és un escàndol, *el retrat més irreverent del nostre món cultural*. De fet, el nom de Terenci Moix ja s'hi adiu, amb aquesta presentació; com també les citacions de Goethe i de Manrique que encapçalen l'obra. Fins

aquí res no fa sospitar que t'hagin donat gat per llebre, i si hom practiqués en totes les activitats humanes, inclosa la crítica literària, la virtut de la mesura i la contenció, el llibre podria fins i tot passar desapercebut entre els altres subproductes pseudo-literaris a què estem força acostumats. Però *El sexe dels àngels* duu un pròleg que en condiciona la lectura, la distorsiona i clarament la perjudica, ja que si se't promet una llebre, encara que el gat sigui siamès i porti un llacet al coll o a qualsevol altre lloc de la seva anatomia, no convenc: situant l'obra de Moix a l'òrbita de la literatura *tout court*, Pere Gimferrer no sols *compromet el seu altíssim prestigi*, sinó que li fa un trist favor a un producte que, ofert amb menys pretensions, podria, fins i tot, ésser acceptable —només acceptable— per al consum.

Perquè *El sexe dels àngels* és un intent fallit de libel, de retrat de costums, de sàtira i, especialment, de novel·la, de «gran» novel·la, per convertir-se en un exercici necessari —teràpèuticament necessari— únicament i exclusivament per a Moix mateix, que ha volgut practicar una mena d'exorcisme davant d'un lector que ell maltracta en suposar-lo tan primitiu com la seva mateixa tècnica d'escriptura i Gimferrer menysté amb el seu to de prologuista pontificador i incondicional.